

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl svarbiausių prekių importo užtikrinimo Europos Sąjungai, vykdamą dabartinę prekybos ir kitų susijusių sričių politiką

(2014/C 67/08)

Pranešėjas **Jonathan PEEL**

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, vadovaudamasis savo Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalimi, 2013 m. sausio 16–17 d. vykusioje plenarinėje sesijoje nusprendė parengti nuomonę savo iniciatyva dėl

Svarbiausių prekių importo užtikrinimo Europos Sąjungai vykdamą dabartinę prekybos ir kitų susijusių sričių politiką.

Išorės santykių skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2013 m. rugsėjo 25 d. priėmė savo nuomonę.

493-iojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2013 m. spalio 16–17 d. (2013 m. spalio 16 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 105 nariams balsavus už, 1 – prieš ir 1 susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1 ES konkurencingumas ir netgi mūsų bendro gyvenimo lygio ir gyvenimo kokybės išlaikymas priklauso nuo saugaus, reguliaraus pagrindinių svarbiausių prekių importo užtikrinimo. Prekybos generalinio direktorato parengtoje antrojoje veiklos ataskaitoje teigiama, „kad tik nedaugelis šalių gali apsirūpinti žaliavomis pačios, daugumai šalių reikia didelės apimties importo“⁽¹⁾, joje taip pat nurodoma, kad „tarpusavio priklausomybė yra reali ir neišvengiama visoms šalims“. Kad ES ekonomika ir apskritai šiuolaikinė visuomenė tvariai veiktų, būtina gauti šias žaliavas prieinamomis kainomis.

1.1.1 Šie pagrindiniai pasaulio gamtos ištekliai, būtent žemės ūkio paskirties žemė, maistas, vanduo, energija, tam tikri metalai ir pagrindinės naudingosios iškasenos kažkada baigsis ir galbūt jų vis labiau trūks. Tačiau šių išteklių paklausa dar niekada nebuvo tokia didelė ir taip sparčiai nedidėjo, kaip dabar. Netinkamas reagavimas į klimato kaitą gali dar labiau paaštrinti padėtį. Nors ES vyrauja gana palankus maistui, vandeniui ir žemės ūkiui vidutinis klimatas, ji pati negali apsirūpinti nei energija, nei daugeliu kitų strategiškai svarbių metalų ir naudingųjų iškasenų.

1.2 Todėl svarbu, kad ES daugiausiai dėmesio skirtų kuo racialesniam išteklių naudojimui ir siektų kuo didesnio veiksmingumo, inovacijų ir pakeitimo kitomis medžiagomis. To pirmiausia reikėtų siekti tvariai naudojant, pakartotinai naudojant ir perdirbant energiją ir pagrindinius strateginius metalus, naudingąsias iškasenas ir kitus gamtos išteklius. Komitetas ypač džiaugiasi, kad tai akcentuota Europos inovacijų partnerystėje ir neseniai Komisijos paskelbtoje Žaliavų iniciatyvos peržiūroje⁽²⁾. Šiame procese turi visapusiškai ir aktyviai dalyvauti pilietinė visuomenė, nes suinteresuotiesiems subjektas ir vartotojams tenka svarbus ir atsakingas vaidmuo užtikrinant didžiausius įmanomus pakartotinio naudojimo ir antrinio perdirbimo rodiklius ir kuo mažesnius atliekų kiekius.

1.3 Vis dėlto šios nuomonės tikslas – išnagrinėti, kaip, vykdamą prekybos ir kitų susijusių sričių politiką, užtikrinamas svarbiausių prekių importas.

1.4 ES požiūris į tvarią prekybą yra pažangesnis nei jos pagrindinių konkurentų, bet tvarumas turi būti bet kokios ES svarbiausių importuojamų prekių pirkimo strategijos pagrindas. Komisija visiškai sutinka, kad ši strategija turi būti visapusiškai suderinta su ES vystymosi programa, ypač atsižvelgiant į Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalis bei mažiausiai išsivysčiusias šalis, bendrosios lengvatų sistemos (BLS) ir bendrosios lengvatų sistemos plius (BLS+) vystymą ir tebevykstančias derybas dėl ekonominės partnerystės susitarimo (EPS).

1.5 Komitetas jau daug kartų teigė, kad būtina užtikrinti nuoseklumą tarp gamtos išteklių išsaugojimo, kovos su skurdu, tvarios gamybos ir tvaraus vartojimo. Taip pat reikia sukurti visaapimančius pilietinės visuomenės dalyvavimo procesus, nes jos dalyvavimas ir socialinis dialogas yra svarbūs veiksniai užtikrinant gerą valdymą ir kovojant su korupcija.

1.6 Komitetas palankiai vertina tai, kad JT žymių asmenų aukšto lygio grupės 2013 m. gegužės 30 d. pateiktoje ataskaitoje nustatytas vienas iš 12 „pavyzdinių tikslų“ yra tikslas „tvariai valdyti gamtos turtus“. Komisija savo ruožtu pateikė svarbų komunikatą „Deramas gyvenimas visiems“⁽³⁾, kuris apima JT iniciatyvą susieti pažangą siekiant Tūkstantmečio vystymosi tikslų su „Rio+20“ rezultatais, kad būtų galima nustatyti naujus tvaraus vystymosi tikslus nuo 2015 m. Šis komunikatas mums primena, kad „du pasauliniai uždaviniai, kuriuos reikia spręsti nedelsiant, yra panaikinti skurdą ir užtikrinti klestėjimo bei gerovės tvarumą“. Tačiau šiuos tikslus bus daug sunkiau pasiekti, jei pasauliui pritrūks pagrindinių strateginių išteklių.

⁽¹⁾ ES prekybos žaliavomis politika. Antroji veiklos ataskaita, 2012 m. gegužės mėn.

⁽²⁾ COM(2008) 699 final ir COM(2013) 442 final.

⁽³⁾ Komisijos komunikatas „Deramas gyvenimas visiems. Skurdo panaikinimas ir tvarios pasaulio ateities užtikrinimas“, COM(2013) 92 final, 2013 m. vasario 27 d.; OL C 271, 2013 9 19, p. 144–150.

1.6.1 Komunikate taip pat pabrėžiama, kad „du trečdaliai gamtos išteklių, įskaitant derlingą žemę, švarų vandenį ir orą, nyksta, o klimato kaita ir biologinės įvairovės mažėjimas artėja prie ribos, kurią peržengus visuomenei ir gamtai bus padarytas negrįžtamas poveikis“. Komitetas, savo ruožtu, apibūdina šį komunikatą kaip „svarbią gairę“ pabrėždamas, kad „[...] daugelis gamtos išteklių yra riboti, į tvaraus vystymosi tikslus turi būti įtraukti efektyvesnio šių išteklių naudojimo ir teisingesnio jų paskirstymo tikslai“.

1.7 Komitetas palankiai vertina Komisijos Žaliavų iniciatyvos pasiektą pažangą. Nepaisant to, veiksmingo pagrindinių pasaulio išteklių valdymo klausimą reikia visų pirma spręsti pasaulio lygmeniu. Kaip pripažino Komisija, norint užtikrinti tvarų žaliavų tiekimą būtinos koordinuotos ES ar net tarptautinės pastangos, kurios skatintų tvirtesnę tarptautinį pagrindą ir glaudesnę bendradarbiavimą⁽⁴⁾. Nors dabartinės problemos yra veikiau geopolitinės nei geologinės, Komitetas apgailestauja, kad ES atsakas yra panašus į pavienių iniciatyvų rinkinį, o ne į bendrą pasaulinę strategiją. Nepaisant to, Komitetas palankiai vertina ES pradėtą glaudų bendradarbiavimą su JAV ir Japonija – pagrindinėmis strateginėmis partnerėmis, kaip nurodyta 2011 m. Komisijos komunikate dėl *uždavinių, susijusių su biržos prekių rinkomis ir žaliavomis, sprendimo*⁽⁵⁾, ir su Žaliavų iniciatyvos peržiūroje išvardytomis šalimis. Teisingai pabrėžiama, kad svarbus bendradarbiavimas su Afrikos Sąjungos komisija ir apskritai Afrika.

1.7.1 Komitetas ragina aktyviai vykdyti ES „žaliavų diplomaciją“. Svarbiausia, Komiteto manymu, visame pasaulyje reikia dėti didesnes ir geriau koordinuojamas pastangas, visų pirma Didžiajame dvidešimtuose (G20), kurio veikloje dalyvauja daugelis pagrindinių strateginių prekių importuotojų ir kuriame šis klausimas iki šiol buvo nagrinėjamas ne itin veiksmingai, taip pat EBPO, JT ir jų agentūrose. Lenktyniavimas nebūna naudingas niekam.

1.7.2 Kliūtis bet kokiai integruotai pasaulinei strategijai yra veiksmingo vykdymo užtikrinimo mechanizmo nebuvimas. Todėl Komitetas rekomenduoja į seniai reikalingą tarptautinę teisę grindžiamos Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) reformą įtraukti papildomą kompetenciją, kuri apimtų energetiką ir žaliavas ir jų tvarų naudojimą. Taip pat reikėtų labiau akcentuoti Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos (UNCTAD) pasaulio žaliavų forumą. Šiuo požiūriu svarbiausias klausimas yra besivystančių šalių pažeidžiamumas. Nuo žaliavų kainų priklausomose šalyse dažnai šių prekių sektorius yra didžiausias pajamų ir darbo vietų šaltinis. Tačiau nesugebėjimas su žaliavomis susijusį augimą paversti tvaresniu, platesnės apimties ekonomikos augimu, naudingesniu skurstantiems, verčia abejoti šių šalių vystymosi modeliu. Būtina kartu su pilietine visuomene iš esmės apsvarstyti, kaip reikia keisti šių šalių politiką, institucijas ir infrastruktūrą, kad pajamos už žaliavas būtų susietos su vystymosi rezultatais, įskaitant Tūkstantmečio vystymosi tikslus ir būsimus tvaraus vystymosi tikslus.

⁽⁴⁾ Žr. 1 išnašą.

⁽⁵⁾ COM(2011) 25 final.

1.8 Lemiamas vaidmuo tenka ir privačiam sektoriui: šiuo metu naudingųjų iškasenų ir energijos gavyba dažniausiai yra paremta rinkos sandoriu. Gavyba ir perdirbimas yra itin imli kapitalui veikla, todėl dažniausiai ja gali užsiimti didelės tarptautinės bendrovės. Todėl svarbu, kad aktyviai bendradarbiaujant su socialiniais partneriais būtų visapusiškai įgyvendinamos pagrindinės TDO konvencijos, EBPO rekomendacijos daugiašalėms įmonėms ir specialios EBPO rekomendacijos dėl atsakingo tiekimo grandinių⁽⁶⁾ ir stebima, kaip jų laikomasi. Kaip „Globaliojoje Europoje“ teigia Komisija, būtina užtikrinti, kad prekybos liberalizavimo „naudą gautų piliečiai. Kaip mes siekiame socialinio teisingumo ir sanglaudos savo šalyse, taip turėtume skatinti mūsų vertybes, įskaitant socialinius ir aplinkosaugos standartus bei kultūros įvairovę, visame pasaulyje“⁽⁷⁾.

1.9 ES energijos ir žaliavų importas sudaro trečdalį viso ES importo (2010 m. – 528 mlrd. eurų)⁽⁸⁾. Šiuo metu derybose dėl prekybos (laisvosios prekybos susitarimai, ekonominės partnerystės susitarimai, partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai ir derybos dėl narystės Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO)) ES deda pastangas pašalinti kliūtis tokiam importui, pavyzdžiui, draudimus eksportuoti, naujus apribojimus, papildomus muitus eksportui arba dvigubą apmokestinimą, kaip kraštutinę priemonę taikydama ginčų sprendimo mechanizmą.

1.9.1 Tačiau Komitetas nuogaustauja, kad tai – tik taktinės prekybos politikos priemonės, nesudaranti bendros strategijos, ir krizės atveju jos nebūtų veiksmingos. Ginčų sprendimo mechanizmams reikia laiko ir, kaip rodo retųjų žemių metalų atvejais, gali ilgai užsitęsti. Raginame nustatyti aiškią ES reaguojimo į ekstremalią situaciją arba krizę procedūrą, jei staiga dėl kokių nors priežasčių svarbios importuojamos prekės nebūtų galima gauti.

1.10 Konkrečiai kalbant apie energetiką, 85 proc. ES gamtinių dujų importo ir beveik 50 proc. žalos naftos importo sudaro importas iš Rusijos, Norvegijos ir Alžyro. Iki šiol didieji energijos gamintojai neskubėjo stoti į PPO, kuri, kaip taisyklėmis pagrįsta organizacija, užtikrina didesnę stabilumą ir nuspėjamumą. Todėl Komitetas ragina ES pasinaudoti ta proga, kad Rusija 2012 m. įstojo į PPO, ir suteikti naują postūmį deryboms dėl naujo ES ir Rusijos prekybos ir investicijų susitarimo ir užmegzti glaudesnius ir dalykiškesnius santykius.

1.10.1 Komitetas taip pat ragina Komisiją dėti visas pastangas skatinti tiek Kazachstano stojimo į PPO užbaigimą, tiek neseniai įvykusį poslinkį derybose dėl Alžyro ir Azerbaidžano stojimo į PPO. Naujo postūmio reikia ir ES derybose su Turkija, nes ji yra svarbus energijos mazgas ir tranzito šalis.

⁽⁶⁾ EBPO išsamaus tikrinimo rekomendacijos dėl atsakingo naudingųjų iškasenų tiekimo iš konfliktų zonų ir didelės rizikos regionų grandinių, antrasis leidimas, 2012 m.

⁽⁷⁾ COM(2006) 567, 3.1.iii punktas

⁽⁸⁾ Žr. 1 išnašą.

1.11 Be to, Komitetas ragina Komisiją daryti viską, kad kitame PPO ministrų posėdyje būtų priimtas pasiūlytas pirminis (angl. „early harvest“) PPO susitarimas dėl palankesnių prekybos sąlygų sudarymo ir kitų su žemės ūkiu susijusių klausimų, kurių paprastai neapima dvišaliai susitarimai. Kadangi Dohos derybos atsidūrė aklavietėje, net ir šios pastangos labai sunkiai skina kelią. Jei nepavyks pasiekti šio ne tokio plataus užmojo tikslo, tai gali turėti didelį poveikį PPO vaidmeniui derybose: galutinė nesėkmė daugiašaliu lygmeniu gali turėti skaudžių padarinių viso pasaulio apsirūpinimo maistu saugumui.

1.12 Komitetas tvirtai remia Komisijos iniciatyvą dėl atskingo vadinamųjų „konflikto zonų naudingųjų iškasenų“ (iš konfliktų zonų ir kitų didelės rizikos regionų) tiekėjų pasirinkimo ir kitas priemones padėti daug gamtos išteklių turinčioms besivystančioms šalims ir ypač atsižvelgti į naudingųjų iškasenų tiekimo grandinės skaidrumą. Tačiau Komitetas nuogąstauja, kad ne visada įmanoma užtikrinti visapusišką atsekamumą, todėl prekyba bus nukreipta į kaimynines šalis arba įmonės išsikels nenorėdamos teisintis dėl priekaištų. Taip pat reikėtų apsvarstyti savanoriškumo principą, paremtą EPBO gairėmis daugiašalėms bendrovėms, o tokias iniciatyvas, kaip Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyva (angl. EITI) ⁽⁹⁾, kuria siekiama užtikrinti mokėjimų skaidrumą, reikėtų skatinti ir visapusiškai remti. Šiuo atveju vėlgi svarbu užtikrinti visaapimančią procesą, kuriame dalyvautų pilietinė visuomenė.

2. Svarbiausios importuojamos prekės. Bendrosios aplinkybės

2.1 Gamtos išteklių paklausa sparčiai didėja dėl daugelio priežasčių. Būtų galima paminėti numatomą pasaulio gyventojų skaičių, kuris pasieks 9 mlrd., sparčią industrializaciją ir urbanizaciją – pirmą kartą daugiau kaip pusė pasaulio gyventojų gyvena miestuose, o 2030 m. bus dar 2 milijardais daugiau „vidurinės klasės“ žmonių, kurie pageidaus daug įvairesnių vartojimo prekių ir didesnio pasirinkimo ir galės už tai sumokėti. Nei viena šalis neturi pirmumo teisės į šiuos gamtos išteklius: jau dabar sparčiai auga mobiliųjų telefonų naudojimas visame pasaulyje.

2.1.1 Šią problemą dar labiau paaštrina tai, kad daugelis svarbių naudingųjų iškasenų yra konfliktų zonose, o svarbūs energijos šaltiniai yra dažnai tokiose šalyse, kuriose gausu kitų politinių problemų. Todėl svarbu visame pasaulyje imtis prevencijos priemonių, kol svarbių žaliavų paklausa neperaugo pasiūlos: arba stabdyti spartų kainų augimą, kuris jau pats savaime turi itin neigiamą poveikį galimybėms gauti šias žaliavas (jau nekalbant apie poveikį skurdą kenčiantiems žmonėms) arba užkirsti kelią karui ir konfliktams.

2.2 Energija

2.2.1 Kokiu požiūriu beanalizuotume ES svarbiausias importuojamas prekes, energija yra strateginis veiksnys ir turi lemiamą

reikšmę tiek mūsų gyvenimo lygio, tiek gyvenimo kokybės išlaidymui. Šiuo metu tarptautinei energijos rinkai yra būdingas didelis konkurencingumas ir nepastovumas. Importas sudaro 55 proc. ES energijos rūšių derinio ⁽¹⁰⁾, ES importuoja 60 proc. viso joje sunaudojamo dujų kiekio ir daugiau kaip 80 proc. naftos ⁽¹¹⁾ ir kartu priversta konkuruoti su kitose šalyse, visų pirma besiformuojančios rinkos ekonomikos šalyse, augančia paklausa.

2.2.2 Per kitus 20 metų energijos poreikis pasaulyje gali išaugti 40 proc., o dėl netinkamų kovos su klimato kaita priemonių padėtis gali dar labiau pablogėti. Saugus ir patikimas energijos tiekimas yra labai svarbus, tačiau šiuo metu daugelis valstybių narių gali rinktis tik iš riboto skaičiaus energijos tiekėjų, todėl nėra apsaugotos nuo tiekimo sutrikimų ir kainų, ypač dujų ir naftos, svyravimų. Energijos tiekimo įvairinimas yra ypatingai aktualus Baltijos valstybėms.

2.2.3 Energetika – tai sritis, kurioje Komisija ir valstybės narės dalijasi kompetencija ir kurios sudėtingumą lemia verslo konfidencialumo ir nacionalinio suvereniteto klausimai. Komisijos reakcija buvo dvejopa. Visų pirma sukurtas keitimosi informacija mechanizmas tarpvyriausybiniams valstybių narių energetikos susitarimams su trečiosiomis šalimis. Komitetas tai palankiai įvertino, kaip „tinkamą žingsnį norint veiksmingai įgyvendinti bendrą ES energetikos išorės politiką“, laikantis ES strategijos „Energetika 2020“, ir nurodė, jog „labai svarbu, kad Europa laikytųsi bendros pozicijos mėginama artimoje ateityje užtikrinti pakankamą, stabilų ir patikimą energijos tiekimą“.

2.2.3.1 Iki šiol ES niekas negalėjo gauti informacijos apie konkrečius prekybos partnerius, bet pastarieji turi tokią galią. Esama apie 30 valstybių narių ir trečiųjų šalių tarpvyriausybinių susitarimų dėl naftos, apie 60 – dėl dujų ir šiek tiek mažiau dėl elektros energijos.

2.2.4 Antras Komisijos strategijos ramstis yra jos Energetikos veiksmų planas iki 2050 m., kuriam Komitetas taip pat pritarė. Jame pabrėžiama neatidėliotina būtinybė parengti energetikos strategijas laikotarpiui po 2020 m. ir nagrinėjama keletas scenarijų, įskaitant labai griežtas energijos vartojimo efektyvumo priemones, anglies dioksido apmokestinimą, atsinaujinančiųjų energijos šaltinių vystymą, anglies dioksido surinkimą ir branduolinę energiją.

⁽¹⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Energetikos veiksmų planas iki 2050 m.“ (COM(2011) 885 final, OL C 229, 2012 7 31, p. 126–132.

⁽¹¹⁾ Komisijos komunikatas COM (2011) 540 final, cituojamas Komiteto nuomonėje dėl tarpvyriausybinių valstybių narių energetikos susitarimų su trečiosiomis šalimis, OL C 68, 2012 3 6.

⁽⁹⁾ Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyva.

2.2.5 Svarbiausių prekių importo užtikrinimo srityje Komitetas ragino parengti išsamią ES energetikos išorės strategiją⁽¹²⁾ ir nedelsiant ir vis labiau plėtoti bendrą ES užsienio politiką energetikos srityje⁽¹³⁾. Tai dar nepadaryta. Kalbant konkrečiai apie prekybos politiką, visų svarbiausia nustatyti galimas tiekimo ir infrastruktūros problemas ir paskatinti įstoti į PPO pagrindinius energijos tiekėjus, tuo be kita ko užtikrinant didesnę stabilumą ir nuspėjamumą.

2.3 Maistas, žemė ir vanduo

2.3.1 Kita gamtos išteklių sritis, svarbi oraus gyvenimo lygio ir gyvenimo kokybės palaikymui, apima žemės ūkio paskirties žemę, maistą ir vandenį, šiems ištekliams taip pat iškis pavojus, jei bus imtasi nepakankamų kovos su klimato kaita priemonių.

2.3.2 Nepaisant to, kad ES gyventojų tankumas yra didelis ir tik vienas aštuntadalis jos ploto yra tinkamas žemdirbystei, ES vyrauja palankus vidutinis klimatas. Toliausiai į pietus esančioms valstybėms narėms kyla vis didesnis sausringumo pavojus, tačiau bet kokiu atveju jos galėtų importuoti vandenį iš kitų ES valstybių narių.

2.3.3 Komitetas jau nagrinėjo apsirūpinimo maistu saugumo klausimą⁽¹⁴⁾ kaip platesnio masto, viso pasaulio problemą ir vieną pagrindinių priežasčių imtis BŽŪP reformos.

2.3.4 ES importuoja daugiau maisto iš mažiausiai išsivysčiusių šalių nei JAV, Kanada, Japonija ir Australija kartu sudėjus. Nors Žemės ūkio kooperatyvų generalinė konfederacija (COPACOGECA) atkreipia dėmesį į neigiamą prekybos žemės ūkio produktais balansą, Komisija nurodo, kad 2012 m. bendras ES prekybos perteklius, įskaitant maisto perdirbimą, sudarė 12,6 mlrd. eurų. Pagrindinė ES importuojama žemės ūkio prekė yra soja pašarams, be kurios iškiltų rimtas pavojus mėsos ir pieno gamybai (šiuo atveju svarbu didžiausias galimas GMO kiekis). Paminėtini kiti produktai, kurių pakankamai pagaminama tik ne ES šalyse: tam tikros aliejingosios sėklos, vaisiai, kava, kakava ir arbata.

2.3.5 Šių produktų atveju realios importo apribojimų grėsmės nėra, tačiau svarbūs kiti esminiai prekybos klausimai, susiję su skirtingais socialiniais ir aplinkos standartais, tokie kaip atsekamumas, sanitarinės ir fitosanitarinės priemonės (sveikata) ir gyvūnų gerovė, taip pat intelektinės nuosavybės klausimai. Daugelyje besivystančių šalių žemės ūkio produktai yra svarbi – kartais net pagrindinė – eksporto prekė, visų pirma skirta ES rinkai, patekimas į kurią, daugelio jų manymu, yra neteisingai varžomas taikant ES maisto saugos ir kitus standartus.

2.3.6 Žemės ūkis yra vienas pagrindinių PPO Dohos derybų objektų; buvo suteikti įgaliojimai pradėti šias derybas 1999 m.,

prieš Dohos raundo pradžią, tačiau jos atsidūrė aklavietėje. Komitetui didžiausią susirūpinimą kelia tai, jog padariniai PPO gali būti labai skaudūs, o dar skaudesni – apskritai pasaulio apsirūpinimo maistu saugumui, jeigu per kitą PPO ministrų posėdį nepavyks užtikrinti bent pirminio susitarimo (angl. „early harvest agreement“) dėl palankesnių prekybos sąlygų sudarymo ir kitų su žemės ūkiu susijusių klausimų.

2.4 Pagrindinės strateginės naudingosios iškasenos ir žaliavos

2.4.1 Trečia pagrindinė, strateginė sritis kalbant apie svarbiausias ES importuojamas prekes yra galimybė gauti pagrindines naudingąsias iškasenas ir žaliavas.

2.4.2 Pagrindinių žaliavų pavyzdžiai: metalų rūdos, pramoninės naudingosios iškasenos, statybinės medžiagos, netaurieji metalai, tokie kaip kobaltas, galis, indis, ir keletas retųjų žemių metalų. Kasdieniniame gyvenime jie naudojami įvairioms paskirtims, visų pirma automobiliuose, lėktuvuose ir IT prietaisuose. 2011 m. paskelbtame komunikate Komisija išvardijo 14 svarbiausių žaliavų ir pateikė antrinio perdirbimo ir pakeitimo kitomis medžiagomis rodiklius; šiuo metu šis sąrašas atnaujinamas atsižvelgiant į rinkos, technologijų ir kitą raidą. Žinoma, kai kurių iš šių pagrindinių komponentų jau yra daugelyje importuojamų pusgaminių, o kitų strateginių medžiagų stygiaus šiuo metu nėra, tačiau IT ir kita svarbi įranga gali greitai pasenti ir ją gali tekti greitai išmesti.

2.4.3 Londono metalų biržos vertinimu, apie 7 proc. viso suvartojamo vario tenka automobilių gamybos pramonei, bet automobiliuose taip pat yra plieno, aliuminio, platinos (60 proc. viso suvartojamo kiekio), paladžio, rodžio, švino, alavo, kobalto ir cinko. Panašiai, mobiliojo ryšio telefone arba planšetiniame kompiuteryje „iPad“ yra vario, sidabro, aukso, paladžio ir platinos. Jau dabar didelį susirūpinimą kelia nuolatinis, maždaug kas dveji metai vykstantis šių prietaisų keitimas naujais, o šių prietaisų naudojimas pasaulyje sparčiai auga, manoma, kad vien Kinijoje ir Indijoje jau naudojama 2 mlrd. mobiliojo ryšio telefonų. Manoma, kad per 10 metų vien Kinijai tenkanti viso pasaulyje suvartojamo vario dalis išaugo nuo 12 proc. iki 40 proc.

2.4.4 Dėl technologijų pažangos kai kurios šiandien svarbiausios ir paklausios naudingosios iškasenos ateityje nebebus tokios svarbios, bet kitos, tokios kaip retųjų žemių metalai (kurie šiuo metu yra naujausių mobiliojo ryšio telefonų sudėtinė dalis), staiga taps nepaprastai paklausios. Pavyzdžiui, Kinija, kuriai, kaip vertinama, priklauso 97 proc. retųjų žemių metalų telkinių, pradėjo riboti jų eksportą, o šių retųjų žemių metalų negalima dar kartą perdirbti arba pakeisti kuo kitu; nors Kinija pralaimėjo pirmąjį procesą PPO, ES teko pradėti antrą PPO ginčų sprendimo procesą.

3. Strateginis tvarumo užtikrinimo uždavinys ES

3.1 Istoriskai strateginių žaliavų užtikrinimas buvo svarbus valstybių ir imperijų užsienio politikos uždavinys, o dabar jis tokiu tapo ir didelėms įmonėms ir korporacijoms. Kaip jau buvo minėta, nėra šalių, kurios pačios turi visas joms reikalingas žaliavas.

⁽¹²⁾ EESRK nuomonė dėl ES energetikos politikos išorės dimensijos, OL C 182, 2009 8 4, p. 8–12.

⁽¹³⁾ EESRK nuomonė „Kokios kaimynystės politikos mums reikia, kad būtų užtikrintas energijos tiekimo saugumas Europos Sąjungos lygiu?“, OL C 132 2011 5 3, p. 15–21.

⁽¹⁴⁾ EESRK nuomonė dėl prekybos ir aprūpinimo maistu saugumo, OL C 255, 2010 9 22, p. 1–9.

3.2 Visada yra pavojus, kad gali būti nenumatytų trumpalaikių sukrėtimų dėl kainų pokyčių ar dėl kitų priežasčių, pradedant transporto ir infrastruktūros problemomis ir baigiant tyčiniu boikotavimu, ekologinėmis arba kitomis nelaimėmis, kaip kad nutiko Fukušimoje. Neseni pavyzdžiai (2006 ir 2009 m.) – didelis energijos stygius dėl tiekimo iš Rusijos sutrikimų ir ankstesnis praėjo šimtmečio aštuntojo dešimtmečio naftos trūkumas.

3.2.1 Dauguma Komisijos turimų problemos sprendimo priemonių yra ilgalaikės priemonės. Iš tiesų Komisija jau prieš daugelį metų pripažino, kad tokia problema egzistuoja. Derybose dėl prekybos Komisija siekia panaikinti kliūtis ir atrodo, nors Komitetas tiki, kad apsirūpinimas yra kiekvienu konkrečiu atveju užtikrintas, kad ji neteikia itin didelės reikšmės svarbiausių prekių importo užtikrinimui susidarius ekstremaliai situacijai.

3.3 Kompetencijos klausimas šiuo atveju yra tik viena iš daugelio problemų, kurias tenka spręsti ES. ES suteikta kompetencija prekybos srityje, tačiau, kitaip nei JAV, pavienės valstybės narės, karinės organizacijos ar net pavienės įmonės, ji negali pati kaupti strateginių naftos ar kitų svarbių žaliavų atsargų. Žaliavų iniciatyvos peržiūroje teigiama, kad, „nė viena valstybė narė nepritartų atsargų kaupimo schemai kaip galimai politikos priemonei“.

3.3.1 ES gali naudotis tik „švelniąja galia“. Jos uždavinys – parengti visa apimančią strateginę programą. Šiuo požiūriu ES gali imtis lyderio vaidmens trijose pagrindinėse srityse: skatinant pasaulinę programą, remiant tvarumą ir užtikrinant visapusišką ir aktyvų pilietinės visuomenės dalyvavimą. Kadangi šie klausimai jau buvo minėti daugelyje rekomendacijų, neverta vėl minėti tų pačių argumentų, tačiau Komitetas džiaugiasi, kad Komisija du kartus⁽¹⁵⁾ pabrėžė, kad tvari kasyba „gali ir turėtų prisidėti prie tvaraus vystymosi“. Tvarumas turi būti bet kokios ES svarbiausių importuojamų prekių pirkimo strategijos pagrindas.

3.4 Lemiamas vaidmuo tenka privačiam sektoriui: šiuo metu naudingųjų iškasenų ir energijos gavyba dažniausiai remiasi rinkos sandoriu. Tai aiškiai matyti atviresnėse pasaulio dalyse, įskaitant ES, JAV, Australiją, Pietų Afriką, Braziliją, Indiją ir su išlygomis didžiąsias Rusijos energetikos bendroves. Šiuo požiūriu Komitetas ypač palankiai vertina ES Pramonės naudingųjų iškasenų asociacijos išipareigojimą „nuolat aktyviai siekti geresnių ekonominės, aplinkosaugos ir socialinės veiklos rodiklių“.

3.4.1 2011 m. paskelbtame komunikate teigiama, kad „užduotis užtikrinti žaliavų tiekimą iš esmės tenka įmonėms, o valdžios institucijų funkcija yra užtikrinti reikiamas pagrindines sąlygas, kad įmonės galėtų šią užduotį atlikti“.

3.5 Visiška priešingybė yra planinės ekonomikos šalys, pavyzdžiui, Kinija, kuriai būdingas stipresnis ar silpnesnis centralizuotas visų ekonomikos svertų ir subjektų valdymas. Kinijos būsimo maisto produktų, pašarų, vandens, naudingųjų iškasenų ir energijos poreikių užtikrinimo strategija yra aiškesnė ir išsamesnė nei bet kokios kitos šalies planai, ši aplinkybė, ypač

Afrikos atveju, sukėlė ypač didelį susirūpinimą. Komitetas atkreipė dėmesį, kad „Kinija, ieškodama naujų žaliavų šaltinių ir investavimo kitose šalyse galimybių, sudarė partnerystę kelete Afrikos šalių, ši partnerystė sutelkta į investicinę veiklą, o ne į pagalbą vystymuisi“⁽¹⁶⁾.

3.5.1 Tačiau yra teigiančių, kad Kinija sudarė „prastų“ sandorių ir smarkiai permoka už žaliavas, o prekiaudama su šalimis, kurios gali sukelti didelių politinių problemų kitoms šalims, iš tiesų išplečia galimybes gauti tokių naudingųjų iškasenų.

3.6 Daugeliui išteklių neturinčių besivystančių šalių sunku užsitikrinti galimybes gauti žaliavų. Net ir daug išteklių turinčios, eksportuojančios šalys turi panaikinti skurdą. Šios šalys turi siekti didesnės perdirbimo pridėtinės vertės, užmegzti darbo partnerystę su privačiu sektoriumi.

3.6.1 Nuogaštavimai dėl konflikto zonų naudingųjų iškasenų buvo išsakyti anksčiau. Europos Komisijos iniciatyvoje kalbama tik apie konfliktų arba pokario zonas, bet teigiama, kad „naudingųjų iškasenų gavyba, apdorojimas arba prekyba jomis siejama su netinkamu pajamų naudojimu, ekonomikos nuosmukiu, politiniais konfliktais ir valstybės nestabilumu“, o šiuos reiškinius dar labiau sustiprina kariaujančių šalių piktnaudžiavimas pajamomis, vadinamasis „išteklių praeikimas“.

3.6.2 Tokios iniciatyvos, kaip Gavybos pramonės skaidrumo iniciatyva (angl. EITI), turi būti skatinamos ir visapusiškai remiamos, taip pat turi būti sukurtas visaapimantis pilietinės visuomenės dalyvavimo procesas. Pilietinės visuomenės dalyvavimas ir socialinis dialogas yra lemiami veiksniai užtikrinant gerą valdymą ir kovojant su korupcija. Puikus precedentas – naujausiose ES prekybos susitarimuose pilietinei visuomenei numatytas vaidmuo, tačiau, jei norima skaidrumo, pilietinė visuomenė tai pat turėtų aktyviai dalyvauti visuose derybų dėl laisvosios prekybos susitarimų, ekonominės partnerystės susitarimų, partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimų etapuose prieš juos sudarant ir visuose derybų dėl narystės PPO etapuose. Kadangi svarbus vaidmuo tenka privačiam sektoriui, taip pat svarbus socialinių partnerių balsas.

4. Dabartinė Komisijos strateginių naudingųjų iškasenų ir žaliavų politika

4.1 2008 m. Komisija (Įmonių generalinis direktoratas) paskelbė savo Žaliavų iniciatyvą. Ši iniciatyva turi tris ramsčius: pirma, vienodos galimybės gauti išteklių trečiojoje šalyje, antra, parama tvariam žaliavų tiekimui iš Europos šaltinių, ir, trečia, išteklių vartojimo efektyvumo ir antrinio perdirbimo skatinimas.

4.1.1 Du paskutiniai ramsčiai yra labai svarbūs, tačiau jie nėra šios nuomonės tema. Vis dėlto Komitetas nori iškelti klausimą, kodėl tokia didelė ES perdirbtinų metalo atliekų procentinė dalis eksportuojama į trečiąsias šalis, nors perdirbtas metalo laužas dažnai yra vertingesnis ir kartu pigesnis nei pirminė žaliava – juk tokiu būdu mes finansiskai remiame Kiniją.

⁽¹⁵⁾ Žr. 2 ir 5 išnašas.

⁽¹⁶⁾ „Visapusiškos Europos tarptautinės investicijų politikos kūrimas“, OL C 318, 2011 10 29.

4.2 2011 m. Komisijos komunikate patvirtinta jos *ad hoc* darbo grupės ataskaita dėl svarbiausių žaliavų nustatymo. Šį aspektą Komitetas nagrinėjo savo nuomonėje „Uždavinių, susijusių su biržos prekių rinkomis ir žaliavomis, sprendimas“ ⁽¹⁷⁾, kurioje taip pat atsižvelgė į finansų rinkų vaidmenį. Kaip jau buvo minėta, Komunikate išvardyta

4.2.1 14 svarbiausių žaliavų, pateikti jų antrinio perdirbimo ir pakeitimo kitomis medžiagomis rodikliai. Komitetas palankiai vertina tai, kad dabartinė peržiūra atliekama visapusiškai konsultuojantis su suinteresuotaisiais subjektais, nors ir nesvarstomos politinės galimybės, kurios tikriausiai būtų nagrinėjamos tokiose šalyse kaip JAV arba Jungtinė Karalystė.

4.2.2 Komitetas palankiai vertina visa apimančią, nuodugnią metodiką. Taikant šią metodiką, be kitų veiksnių, vertinamos naudingosios iškasenos (ir šalutiniai produktai), kurios turi didelę ekonominę reikšmę (lyginamos iškasenos, kurių savybės labai skirtingos ir kurios naudojamos labai skirtinguose sektoriuose), tokios iškasenos, kurių tiekimui gali iškilti didelė grėsmė, ir tokios, kurių nėra kuo greitai pakeisti. Taikant Pasaulio banko rodiklius, nustatoma, kurios kilmės šalys pasižymi prastu valdymu, didele staigių įvykių (nuo savavališko kvotų įvedimo eksportui iki pilietinio karo) grėsme, arba žemais aplinkos standartais. Taip pat nagrinėjami galimi antrinio perdirbimo rodikliai, rūdų kokybė, kainų svyravimai ir tolesnės galimybės jas gauti konkrečioje geografinėje vietovėje. Kaip ir anksčiau, šis kruopštumo reikalaujantis darbas išlieka labai svarbus.

2013 m. spalio 16 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Henri MALOSSE

⁽¹⁷⁾ OL C 318, 2011 10 29, p. 76–81.